

ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СУДУ ООН

Існування будь-якої правової системи передбачає наявність інституцій, які здійснюють створення, реалізацію та захист правових норм. Судові органи, основою діяльності яких є забезпечення правових гарантій реалізації прав та інтересів суб'єктів правовідносин, є невід'ємним її елементом. Міжнародний суд ООН (далі – МС ООН), маючи відносно нетривалу історію, посідає особливе місце в сучасній системі міжнародного судочинства.

Однією з особливостей функціонування міжнародних судових установ є застосування ними міжнародно-правових звичаїв. Аналіз їх діяльності дає змогу розкрити зміст вимог, які є необхідні та достатні для підтвердження наявності звичаєвих норм. Є всі підстави стверджувати, що міжнародні суди не лише виконують роль інституцій, які традиційно застосовують звичаєві норми, але і значно впливають на усі галузі міжнародного права через тлумачення їх норм.

Вагомим є вплив міжнародних судів на процес кодифікації міжнародного права. Значне збільшення кількості міжнародних судових установ, яке мало місце у другій половині ХХ століття, призвело до зростання обсягу практики застосування міжнародних звичаїв, яка підлягає аналізу, осмисленню та класифікації. Застосування міжнародних звичаїв різними міжнародними установами має специфіку, яка обумовлена природою суду, історичними та геополітичними чинниками, досвідом суддів, предметом судового розгляду.

Міжнародний суд ООН, також відомий як Гаазький суд – один з головних органів ООН та, звісно, головний судовий орган цієї організації.

Сама ідея створення Міжнародного Суду ООН виникла у 1942 році під час Другої світової війни. На той час Постійна палата міжнародного правосуддя вже майже перестала функціонувати, а необхідність приймати рішення для судового розв'язання багатьох міжнародних спорів і спірних питань вимагала створення нового міжнародного судового органу. Задекларовано

цей намір був Державним секретарем США та міністром закордонних справ Великобританії.

Міжнародний суд як інституція складається з незалежних суддів, покликаний вирішувати спори на основі міжнародного права та приймає юридично обов'язкові рішення [1]. Безперечно, основна функція міжнародних судових установ – це вирішення міжнародних спорів, і ця функція спрямована передусім на забезпечення нормальних добросусідських відносин між державами та на підтримку миру у світі. Міжнародні суди у своїх діяльності завжди підкреслюють це положення та свою роль у врегулюванні міжнародних відносин. Утім, важливими складовими практичної діяльності суду є міра урегульованості спірних правовідносин, наявність нагальної потреби у сторін вирішити спір з позиції міжнародного права, юридична сила прийнятих міжнародним судом рішень та належне виконання рішення міжнародного суду.

Розгляд конкретних справ у Міжнародному Суді ООН, як правило, займає декілька років. З часу створення й до сьогодні Судом було зареєстровано 155 справ, за розглянутими справами він виніс 116 рішень по суті справ та надав 26 консультативних висновків. Зараз у провадженні Суду перебувають 14 справ. Україна була стороною у справі Морська делімітація у Чорному морі (Румунія проти України), рішення по якій винесено 3 лютого 2009 року [4]. Ця справа стосувалася розмежування континентального шельфу та виключної економічної зони у Чорному морі, що врешті-решт призвело б до завершення більш ніж 40-річного спору, який був успадкований Україною ще від колишнього СРСР. Однак у результаті рішення Суду Україна отримала лише приблизно 25 % спірної території, в той час як Румунія – близько 75 %. Зрозуміло, що таке рішення Суду викликало жваву полеміку у вітчизняній міжнародно-правовій літературі. Висловлювалася як думка, що рішення Суду є явно не вигідним для України і спірним з правової точки зору [5], так і зовсім протилежна точка зору, що рішення Суду є об'єктивним і справедливим, а менший відсоток спірної території, отриманий Україною, обумовлений тим фактом, що вона суттєво збільшила свою лінію запиту, порівняно з тією, на яку погоджувався колишній СРСР [2].

Своєю судовою практикою Міжнародний Суд ООН окреслює рамки існуючого міжнародного права та надало поштовх для

його розвитку. Рішення суду підтверджує наявність звичаєвих норм міжнародного права.

Водночас, суд не став «світовим судом», який приймає рішення з будь-яких крупних конфліктів. На сьогоднішній день обов'язкову юрисдикцію Суду визнає лише третина існуючих держав світу, і це визнання супроводжується суттєвими застереженнями. Помірковане ставлення до юрисдикції Суду частково може бути пояснено принциповим неприйняттям ідеї міжнародної юрисдикції колишніми соціалістичними державами. З одного боку, і після ліквідації соціалістичної системи держав у 1989–1990 рр. ставлення багатьох держав до Суду залишається обережним [3]. З іншої сторони, уявна політична природа конфліктів, проблеми реалізації судових рішень визначають скептичне ставлення до Суду.

Також, відповідно до ст. 96 Статуту ООН, ст. 65 Статуту Міжнародного Суду ООН Генеральна Асамблея ООН або Рада Безпеки ООН можуть запитувати консультативні висновки з будь-якого юридичного питання.

Враховуючи те, що суд не має компетенцію розглядати спори за участю міжнародних організацій, міжнародні організації використовують своє право звертатись до Міжнародного суду ООН з проханням надати консультативний висновок щодо спору, одночасно зазначаючи про прийняття ними юридичної обов'язковості щодо виконання рішення за консультативним висновком. Правом звернутися за консультативними висновками має обмежена кількість міжнародних організацій. Зокрема, лише 16 міжнародних організацій отримали таке право, серед них МОП, ЮНЕСКО, ФАО, ВОЗ, МБРР, МФК, ІКАО, ІМО, ЮНІДО, МАГАТЕ тощо. Правом подавати запит на отримання консультативного висновку мають також деякі органи ООН, а саме: Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна та Соціальна Рада, Рада з Опіки, Міжсесійний комітет Генеральної Асамблеї. Процедура винесення консультативного висновку є одним із найнадійніших засобів регламентації інституційної системи ООН.

Практика надання консультативних висновків Міжнародним судом досить різноманітна і передбачає детальний аналіз нормативно-правового регулювання міжнародних відносин у відповідній сфері. Враховуючи значну кількість консультативних висновків, їх можна розглядати як спеціалізовані наукові

дослідження з певних проблемних питань, що їх проводять судді на запит міжнародних організацій та керівних органів системи ООН. При цьому міжнародні організації мають можливість робити запити щодо надання консультативних висновків Міжнародного суду ООН в інтересах та на прохання держав.

Таким чином, слід зробити висновок, що у цілому авторитет та значення Міжнародного Суду ООН для мирного розв'язання міжнародних спорів та прогресивного розвитку міжнародного права є досить суттєвими. Суд врегульовує міжнародні конфлікти, розглядає міжнародні спори, надає консультативні висновки інституціям ООН.

Джерела:

1. Rosenne Sh. The Law and Practice of The International Court: 1920–2005. Leyden, Nijhoff, 4th Revised edition. 2006. 786 p.
2. Караман І. Рішення Міжнародного суду ООН у справі про делімітацію Чорного моря. *Право України*. № 3-4. 2012. С. 242–250.
3. Международное право. Вольфганг Граф Витцтум. Пер. с нем. М., 2011. 1072 с.
4. Рішення Міжнародного суду ООН у справі про делімітацію морських просторів у Чорному морі (Румунія проти України) від 03 лютого 2009 р. *Міжнародне право*. № 1. 2012. С. 170–233.
5. Тимченко Л., Кононенко В. Проблеми делімітації морських просторів України. *Міжнародне право*. № 1. 2012. С. 234–250.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Канєнберг-Сандул О. К.